

FESTSPILLENE
I BERGEN

PROGRAM
KR 20

GRIEGHALLEN

24. & 25. MAI

Shakespeares sonetter

av Robert Wilson
& Rufus Wainwright

BERGEN
INTERNATIONAL
FESTIVAL

24. MAI — 07. JUNI
2017

**Sorry, jeg hadde
glemt at du la ut for
Festspill-billettene.
Vippser deg nå!**

**Du trenger bare et mobilnummer,
og vipp så er pengene på vei.**

Uansett hvilken bank du har.

By DNB

Nå koster det ingenting å overføre beløp under 5000 kroner. Å vippse 5000 kroner eller mer, koster 1 % av beløpet.

Åpningsforestilling
Opening performance

Shakespeares sonetter *Shakespeare's Sonnets* av by **Robert Wilson & Rufus Wainwright**

Skandinavisk premiere
Scandinavian premiere

GRIEGHALLEN, GRIEGSALEN

Onsdag 24. mai kl 18:45 *Wednesday 24 May at 18:45*
Torsdag 25. mai kl 19:30 *Thursday 25 May at 19:30*

Varighet: 2 t 45 min inkludert pause
Duration: 2:45 including interval

Språk: Spilles på engelsk og tysk, tekstes på norsk og engelsk.
Language: Performed in English and German, surtitled in Norwegian and English.

Introduksjon av Gunnar Danbolt i Grieghallens foajé:

Onsdag 24. mai kl 18:00
Torsdag 25. mai kl 18:45

*Introduction in Norwegian by Gunnar Danbolt in
Grieghallen foyer:*

*Wednesday 24 May at 18:00
Thursday 25 May at 18:45*

Sponset av DNB og DNV GL
Sponsored by DNB and DNV GL

Foto: Lucie Jausch

Robert Wilson regi, scene- og lyskonsept
director, stage design, lighting concept

Rufus Wainwright musikk *music*

Jacques Reynaud kostymedesign *costume design*

Ann-Christin Rommen medansvarlig regi *co-director*

Jutta Ferbers tekstkomposisjon, dramaturgi
text composition, dramaturgy

Serge von Arx medansvarlig scenedesign
stage co-designer

Stefan Rager, Hans-Jörn Brandenburg
musikalsk ledelse *musical direction*

Erik Bystad norsk oversetting *Norwegian translation*

Anke Engelsmann Secretary

Claudia Graue Boy

Angela Winkler Fool

Nadine Kiesewalter Boy

Marianna Kavallieratos Black Lady

Traute Hoess Rival

Angela Schmid Shakespeare

Krista Birkner Young Poet

Dejan Bućin Gentleman/Lady

Jürgen Holtz Elizabeth I/Elizabeth II

Christopher Nell Lady/Eve

Sabin Tambrea Woman/Lady

Georgios Tsivanoglou Cupid

Winfried Peter Goos

Georgette Dee

Stefan Rager dirigent, perkusjon
conductor, percussion

Hans-Jörn Brandenburg tangenter *keyboards*

Dominic Bouffard gitar *guitar*

Andreas Henze kontrabass *double bass*

Isang Quartett

Sang Ha Hwang fiolin *violin*

Jeonghwa Son fiolin *violin*

Ji Hye Han bratsj *viola*

Jin Kyung Kim cello

Rufus Wainwright gjør en egen konsert i Grieghallen mandag 29. mai. *Rufus Wainwright will also be in concert in Grieghallen Monday 29 May.*

Festspilldirektør i samtale med Rufus Wainwright på Litteraturhuset søndag 28. mai. *Festival Director in conversation with Rufus Wainwright at Litteraturhuet Sunday 28 May.*

Shakespeares sonetter av Robert Wilson og Rufus Wainwright

Tekstutarbeidelse av Jutta Ferbers

Berlinerensemblets iscenesettelse av Shakespeares sonetter fra 2009, 400 år etter at de ble først utgitt, gjør dikterens univers mer moderne og levende enn noensinne. Ved hjelp av 25 av de 154 sonettene Shakespeare skrev, skaper forestillingen en iscenesettelse av et verk som den engelske dramatikeren ikke opprinnelig skrev for teateret.

Robert Wilsons regi blander sjangrene på en ironisk måte. De mannlige karakterene spilles av kvinner og de kvinnelige av menn. Han leker med flere av Shakespeares karakterer: Narren, Cupid, den mystiske «Dark Lady», Dronningen av England og dramatikeren selv. Den tyske kabaretsangeren Georgette Dee gir liv til de shakespeareske mellomspillene – ledsaget av en «engel» ... På rollelisten finner vi både unge stjerner og legendariske skuespillere og sangere fra Berlinerensemblet. Musikken er skrevet til Berlinerensemblets artister av den canadiske låtskriveren Rufus Wainwright, og Jacques Reynaud har designet kostymer og sminker.

William Shakespeares sonetter

Tvetydige fortellinger om kjærlighet.

Shakespeare ga ut flere diktverk på 1590-tallet, som *Venus and Adonis* – et arbeid som både er velkomponert og vakkert trykket. Dét er ikke tilfelle med den trykkede utgaven av hans sonetter fra 1609. Den inneholder flere mindre feil og unøyaktigheter som gjør at de fleste forskere mener at den ble utgitt uten Shakespeares vitende og vilje. Men ikke desto mindre er dette et storverk – flere av sonettene hører til de fremste i engelsk poesi.

Begrepet sonett brukes på engelsk om et relativt kort dikt som ikke skulle synges, men mer presist om et fjorten linjers dikt i

Shakespeare's Sonnets by Robert Wilson and Rufus Wainwright

Text compilation by Jutta Ferbers

First staged by the Berliner Ensemble in 2009 – four hundred years after the first publication of the sonnets – Shakespeare's Sonnets makes the universe of the poet more modern and alive than ever. With 25 of the 154 sonnets by Shakespeare, the performance stages a work by the English playwright originally not written for the theatre.

Robert Wilson's direction ironically mixes the genres. The male characters are played by women and the female characters by men. Wilson also plays with several Shakespearean characters: the fool, Cupid, the mysterious dark lady, the Queen of England and the playwright himself. Georgette Dee, the famous German cabaret performer, brings to life the Shakespearian interludes – accompanied by an "angel"... On stage we find both the young stars and the legendary actors and singers of the Berliner Ensemble. The Canadian songwriter Rufus Wainwright wrote the original music for the ensemble, and Jacques Reynaud designed the costumes and the make-up.

William Shakespeare's Sonnets

Ambiguous tales of love.

Shakespeare published several poems in the 1590s, such as Venus and Adonis, which was well conceived and printed with great care. This is however not the case with the 1609 publication of his sonnets. The booklet contains several minor errors and inaccuracies, which leads most scholars to believe that it was printed without the author's knowledge. It is nevertheless a major work – several of the sonnets are amongst the foremost in English literature.

In English the term sonnet refers to a relatively short poem to be recited, not sung. More precisely, it is a poem in fourteen

en fem-fotet jambisk rytme. Det er slik Shakespeares sonetter er komponert, men han brøt med det mønster den store italienske dikter Francesco Petrarca (1304–74) innførte. Petrarca delte sonetten inn i 8 pluss 6 linjer, mens Shakespeare derimot oftest brukte tre strofer av fire verselinjer og en avsluttende kuplett. Men tematisk sett er det en forbindelse med Petrarca, fordi kjærligheten er et hovedtema for dem begge.

Som kjærlighetsdikt har Shakespeares sonetter en relativt privat karakter som så mange av tidens øvrige dikt av denne typen. Derfor var det vanlig å distribuere dem til den de var stilet til, og eventuelt noen få andre. Men ble diktene satt pris på, ble de ofte skrevet av og gitt videre til gode venner. Slik kunne de få en stor lesekrete, selv om de ikke ble offentliggjort. Men noen ble faktisk også publisert, som i Shakespeares tilfelle.

Shakespeares sonetter reiser imidlertid en rekke problemer, som vi bare kan antyde her. De første sytten sonettene er rettet til en ung, svært vakker mann som får det råd å gifte seg og få barn. Men så følger 109 kjærlighetsdikt til (den samme?) unge mann som har en klar homoerotisk karakter. Skjønt vi får også vite at han stjeler dikterens elskerinne, og i tillegg dukker det også opp en ung dikterival som er forelsket i den samme mannen. Men i sonett 126 endrer dette seg plutselig og uventet, for da er en *Dark Lady* målet for kjærligheten og hun er hovedpersonen helt til sonett 151. De siste diktene – 152-154 – betraktes av mange som et påheng.

Det er mye som tyder på at den unge mannen var lord Southampton, som ga Shakespeare økonomisk støtte og også hadde fått to tidligere verk av Shakespeare dedisert til seg. Han var en vakker ung mann, skjønt hans karakter ikke sto helt i forhold til utseende. Akkurat dette er det liten diskusjon om, men hvem *The Dark Lady* er, er et større problem. Kan hende er hun en ren fantasiskikkelse, skjønt det mangler ikke på forsøk på å identifisere henne.

Denne tvetydighet er et gjennomgående trekk i Shakespeares sonetter – som i hans dramaer. Han levde og virket da også samtidig med den italienske barokk-maleren Caravaggio, og den samme *clairobscur* (lys/mørke) komposisjon finner vi faktisk overalt hos Shakespeare.

Tekst: Gunnar Danbolt

lines of ten syllables in iambic pentameter. This is the pattern for Shakespeare's sonnets, but he deviated from the pattern devised by the great Italian poet Petrarch (1304–74). Petrarch's sonnets consisted of 8 + 6 lines, while Shakespeare generally used 4 + 4 + 4 and a final couplet. There is however a thematic link, since both poets wrote on the topic of love.

As love poems Shakespeare's sonnets are relatively private in nature, as was the case in many poems of the time. It was therefore common to distribute them to the people to whom they were dedicated and possibly a few others. If a poem was appreciated, it was often copied and passed on to good friends. In this way poems could reach a wide audience, even when not printed. Some, as in the case of Shakespeare's sonnets, were also published.

Shakespeare's sonnets raise however several issues, at which we will take only a cursory look here. The first seventeen are directed to a 'Fair Youth', advising him to marry and have children. These are followed by a further 109 distinctly homoerotic sonnets to a young man, who may or not be the same person. We also learn that this young man steals the poet's mistress, and a rival poet also falls in love with him. In Sonnet no 126 the mood suddenly and unexpectedly changes, as the object of the poet's love is now a 'Dark Lady', and she remains so until Sonnet 151. The last two poems are considered by many to function as a coda.

Much points at the Fair Youth being Lord Southampton, a patron of Shakespeare and the dedicatee of two earlier Shakespeare works. He was known for his physical beauty, though his personality was less admirable. There is little doubt as to his identity, but the identity of the Dark Lady is less clear-cut. She may be a pure figment of the imagination, though there have been numerous attempts to identify her.

This equivocation is a common feature in Shakespeare's sonnets, as in his drama. He was a contemporary of the Italian Baroque painter Caravaggio, whose clair-obscur composition may also be found throughout Shakespeare's works.

Text: Gunnar Danbolt

English version: Roger Martin

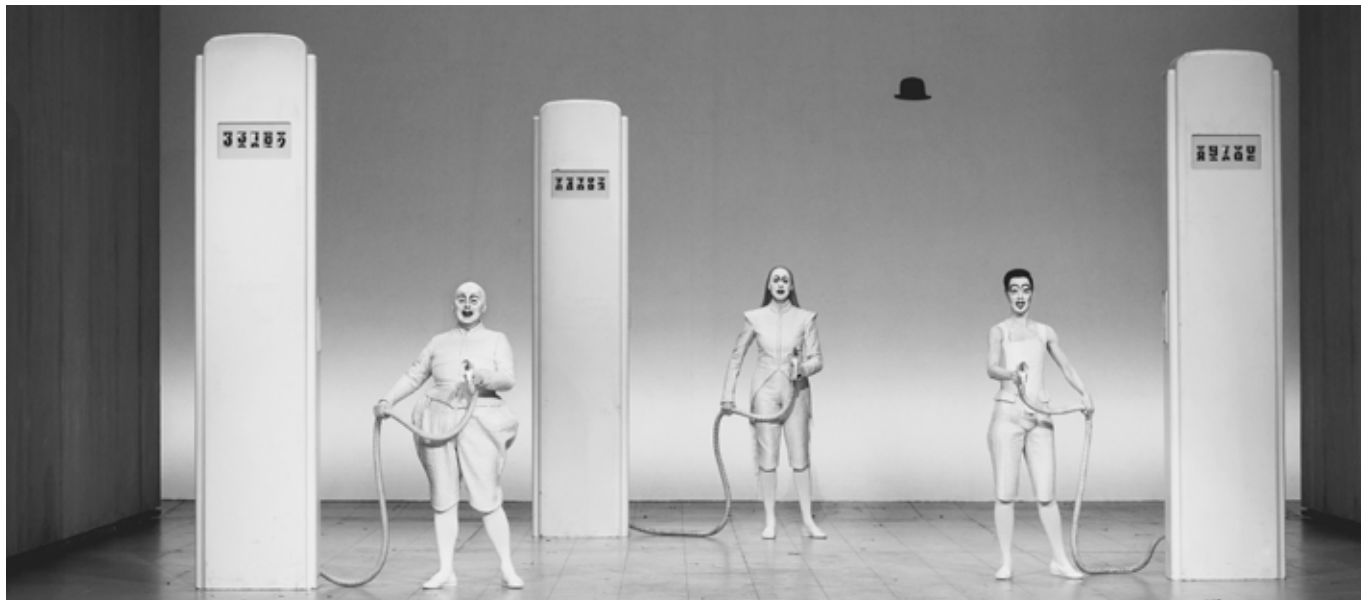

Foto: Lucie Jausch

43

Først når jeg slumrer inn blir blikket klart,
om dagen ser det ting det knapt nok enser,
men søvnens drøm lar deg bli åpenbart,
mørkt skinner øyets lys bak mørkets grenser.
Når selv din skygge skjenker skygger glans,
hvor ville man i dagslys bli betatt
av deg som stråler lys med mer briljans,
slik skyggen òg gir lys til blikkets natt!
Hvor salig ble vel ikke blikket, hvis
jeg skuet deg i dagen som var ung,
når i mørk natt ditt vage skyggeriss
kan skinne slik i søvnen, blind og tung!
Men til vi ses er hver dag natt for meg,
og natt er dag i syner drømt om deg.

148

Å, kjærlighet, mitt blikk har du forgjort,
det skuer ikke sant og nøkternt mer.
Og om det gjør, hvor flyktet vettet bort?
Jeg dømmet galt om hva jeg faktisk ser.
Hvis det er skjønt, det jeg forguder så:
Av hvilken grunn benekter verden dét?

XLIII

*When most I wink then do mine eyes best see,
For all the day they view things unrespected,
But when I sleep, in dreams they look on thee,
And darkly bright, are bright in dark directed.
Then thou whose shadow shadows doth make bright,
How would thy shadow's form, form happy show,
To the clear day with thy much clearer light,
When to unseeing eyes thy shade shines so!
How would, I say, mine eyes be blesséd made,
By looking on thee in the living day,
When in dead night thy fair imperfect shade,
Through heavy sleep on sightless eyes doth stay!
All days are nights to see till I see thee,
And nights bright days when dreams do show thee me.*

CXLVIII

*O me! what eyes hath love put in my head,
Which have no correspondence with true sight,
Or if they have, where is my judgement fled,
That censures falsely what they see aright?
If that be fair whereon my false eyes dote,
What means the world to say it is not so?*

Men tar jeg feil, må kjærlighet forstå
at den ser mindre klart enn vi kan se.
Ja, hvordan kan vel kjærlighet se sant
når øyet svir av tårer og begjær?
Hva under da at jeg ser vrangt iblant!
Selv solens blikk er blindt i regntungt vær.
Med tårer gjør du blind, du elskovsmakt,
så ingen feil du har skal ses eksakt.

154

Den lille elskovsguden lå og sov
ved fakkelen som hjerter tennes med.
En flokk med nymfer, viet kyskhets lov,
kom trippende. Og med en hånd så sped
stjal piken som var vakrest ilden der,
som varmer hjerter overalt. Og sånn
ble han som hersker over hett begjær
gjort harmløs mens han sov, ved jomfruhånd.
Hun senket flammen i en kilde som
nå evig varmes opp av elskovsglød,
et bad hvor syke folk får legedom:
Jeg selv, min kvinnes trell, dro dit av nød.
Og fant at hjertets ild kan varme vann,
men vann kan ikke kjøle elskovsbrann.

76

Å, hvorfor er mitt vers så uten glans,
så fritt for variasjon og fiks teknikk?
Kan ikke jeg, som tiden selv, ha sans
for nye grep og uvant tematikk?
Ja, hvorfor kretser jeg om ett motiv
og kler det i de samme, gamle klær,
i ord som røper hvorfor de fikk liv
og dermed nesten navngir hvem jeg er?
Vit, hjertevenn, at emnet for min penn
er alltid deg og kjærlighetens makt.
Jeg bruker alt det brukte om igjen,
gir gammeldagse ord ny språklig drakt.
Slik samme sol på ny står opp i dag,
står i mitt hjerte gamle ord ved lag.

*If it be not, then love doth well denote,
Love's eye is not so true as all men's: No,
How can it? O how can love's eye be true,
That is so vexed with watching and with tears?
No marvel then though I mistake my view,
The sun it self sees not, till heaven clears.
O cunning love, with tears thou keep'st me blind,
Lest eyes well-seeing thy foul faults should find.*

CLIV

*The little Love-god lying once asleep,
Laid by his side his heart-inflaming brand,
Whilst many nymphs that vowed chaste life to keep,
Came tripping by, but in her maiden hand
The fairest votary took up that fire,
Which many legions of true hearts had warmed,
And so the general of hot desire
Was sleeping by a virgin hand disarmed.
This brand she quenched in a cool well by,
Which from Love's fire took heat perpetual,
Growing a bath and healthful remedy,
For men diseased, but I my mistress' thrall,
Came there for cure and this by that I prove,
Love's fire heats water, water cools not love.*

LXXVI

*Why is my verse so barren of new pride?
So far from variation or quick change?
Why with the time do I not glance aside
To new-found methods, and to compounds strange?
Why write I still all one, ever the same,
And keep invention in a noted weed,
That every word doth almost tell my name,
Showing their birth, and where they did proceed?
O know sweet love I always write of you,
And you and love are still my argument:
So all my best is dressing old words new,
Spending again what is already spent:
For as the sun is daily new and old,
So is my love still telling what is told.*

53

Hva er du laget av, hva slags substans?
 Deg må all verdens skygger villig tjene.
 Hver mann har kun én skygge som er hans,
 men du kan vekke alle, du alene.
 Beskriv Adonis, og enhver forstår:
 Av deg er han en billig variant.
 Gjør Helena så skjønn som kunst formår,
 og du trer nyskapt frem i gresk gevant.
 Nevn våren, tal om høstens kvalitet,
 men våren er din avglans, ikke mer.
 Og høsten minner om din gavmildhet;
 i skjønne frukter er det deg vi ser.
 Ja, i all verdens ynde har du del,
 men ingen har som du så trofast sjel.

18

Skal jeg si du er lik en sommerdag?
 Du har mer ynde og mer harmoni.
 Hver maiknopp skakes bryskt av vindens jag,
 og sommerens lånte tid er fort forbi.
 For het iblant er himmeløyets glød,
 og ofte blir dets gylne glans obskur.
 Alt skjønt går fra det skjønne og mot død,
 på grunn av skjebne eller streng natur.
 Men alltid skal din sommer finnes her,
 din skjønnhet skal bestå, du skal forbli,
 og ikke gå hvor dødens skygge er:
 Av diktet, evig, oppstår du i tid.
 Så lenge menn kan ånde, øyne se,
 har diktet liv. Og du får liv ved det.

10

Slik skam! Du elsker ingen, innrøm det,
 så likeglad med deg og ditt du er.
 At andre elsker deg er lett å se,
 men det er klart at du har ingen kjær.
 Så giftig er det hat du bærer på
 at du smir renker mot ditt eget liv.
 Din skjønnhets byggverk vil du skal forgå!

LIII

*What is your substance, whereof are you made,
 That millions of strange shadows on you tend?
 Since every one hath, every one, one shade,
 And you but one, can every shadow lend:
 Describe Adonis and the counterfeit
 Is poorly imitated after you,
 On Helen's cheek all art of beauty set,
 And you in Grecian tires are painted new:
 Speak of the spring, and foison of the year,
 The one doth shadow of your beauty show,
 The other as your bounty doth appear,
 And you in every blessed shape we know.
 In all external grace you have some part,
 But you like none, none you for constant heart.*

XVIII

*Shall I compare thee to a summer's day?
 Thou art more lovely and more temperate:
 Rough winds do shake the darling buds of May,
 And summer's lease hath all too short a date:
 Sometime too hot the eye of heaven shines,
 And often is his gold complexion dimmed,
 And every fair from fair sometime declines,
 By chance, or nature's changing course untrimmed:
 But thy eternal summer shall not fade,
 Nor lose possession of that fair thou ow'st,
 Nor shall death brag thou wand'rest in his shade,
 When in eternal lines to time thou grow'st,
 So long as men can breathe or eyes can see,
 So long lives this, and this gives life to thee.*

X

*For shame deny that thou bear'st love to any
 Who for thy self art so unprovident.
 Grant if thou wilt, thou art beloved of many,
 But that thou none lov'st is most evident:
 For thou art so possessed with murd'rous hate,
 That 'gainst thy self thou stick'st not to conspire,
 Seeking that beauteous roof to ruinate*

Bevaring burde ha vært ditt motiv.
Skift sinn, da kan mitt syn på deg snus om.
Skal hat vel mer enn kjærlighet bo flott?
Vær mild og nådig slik du fremtrer som,
og vis med dét: du vil deg selv alt godt.
Skap du et annet selv for min skyld snart,
så skjønnhet nå og siden blir bevart.

121

Langt heller være slett enn kalles slett
når det man ikke er, får slem kritikk,
når ærlig glede nektes livets rett
av andre enn en selv – av deres blikk.
Hvorfor skal andres utro øyne gi
meg falsk aksept for lyster i mitt blod,
min svakhet prisgis smålig snuseri
fra folk som ser ond drift der jeg ser god?
Nei, jeg er den jeg er. Og de som ser
en synder i meg, blotter selv skavanker.
Om avvik måles, står jeg kanskje mer
opprett enn dem som nærer lumre tanker,
med mindre de slår denne dommen fast:
Enhver er slett, og trives med sin last.

91

Én roser seg av herkomst, en av vett,
en av sin rikdom, en av fysisk makt,
en av nytt antrekk, skjønt hans smak er slett,
en av sin hest, sin hund, sin hauk til jakt –
Hver mennesketype har sin lyst, sin trang,
som gir dem større fryd enn gleder flest,
men til alt dette har jeg ingen hang,
alt ofres for det ene som er best:
Mer verdt for meg enn velstand, ætt og klær,
er meg din kjærlighet, så rik og fin,
langt mer enn hest og hauk er den meg kjær,
jeg roser andres prakt når du er min,
men om du vraker meg – å, hvilken kval!
Da tar du alt, og gjør min nød total.

*Which to repair should be thy chief desire:
O change thy thought, that I may change my mind,
Shall hate be fairer lodged than gentle love?
Be as thy presence is gracious and kind,
Or to thy self at least kind-hearted prove,
Make thee another self for love of me,
That beauty still may live in thine or thee.*

CXXI

*'Tis better to be vile than vile esteemed,
When not to be, receives reproach of being,
And the just pleasure lost, which is so deemed,
Not by our feeling, but by others' seeing.
For why should others' false adulterate eyes
Give salutation to my sportive blood?
Or on my frailties why are frailer spies,
Which in their wills count bad what I think good?
No, I am that I am, and they that level
At my abuses, reckon up their own,
I may be straight though they themselves be bevel;
By their rank thoughts, my deeds must not be shown
Unless this general evil they maintain,
All men are bad and in their badness reign.*

XCI

*Some glory in their birth, some in their skill,
Some in their wealth, some in their body's force,
Some in their garments though new-fangled ill:
Some in their hawks and hounds, some in their horse.
And every humour hath his adjunct pleasure,
Wherein it finds a joy above the rest,
But these particulars are not my measure,
All these I better in one general best.
Thy love is better than high birth to me,
Richer than wealth, prouder than garments' cost,
Of more delight than hawks or horses be:
And having thee, of all men's pride I boast.
Wretched in this alone, that thou mayst take,
All this away, and me most wretched make.*

Foto: Lesley Leslie-Spinks

20

En kvinnes ansikt malt av Allnaturen
 har du, mitt hjertes hersker-herskerinne,
 en kvinnes mildhet, uten posituren
 man finner hos en falsk, ustadig kvinne,
 et blikk mer klart enn hennes, mere stødig,
 som selv forskjøvner punktet hvor det dveler,
 et sjelfullt ytre med en mannlig glød i,
 som fengsler menn, forundrer kvinnesjeler.
 Naturen først en kvinnes skjønnhet ga deg,
 men ble ved synet av deg så ubendig
 at den la noe til som tok deg fra meg,
 – en ting jeg finner ganske unødvendig.

For kvinners vellyst ble du skapt. Så, kjære:
 Gi meg din kjærlighet, og dem begjæret.

40

Ta alle, alt jeg elsker, ta enhver!
 Får du da mer enn dét som før var ditt?
 Nei, skatt, slett ingen som er tro og kjær,
 alt mitt var ditt før mere ble deg gitt.
 Tar du min kjære fra meg for å yte
 meg kjærlig vennskap? Unnskyldt skal du være,
 men ikke om du selvbedratt vil nyte
 slik smak du ellers levner liten ære.
 Jeg tilgir, noble tyv, at ranet skjer,
 om enn du tar fra armod og blir rik.
 Men kjærligheten vet det smerter mer

XX

*A woman's face with nature's own hand painted,
 Hast thou the master-mistress of my passion,
 A woman's gentle heart but not acquainted
 With shifting change as is false women's fashion,
 An eye more bright than theirs, less false in rolling:
 Gilding the object whereupon it gazeth,
 A man in hue all hues in his controlling,
 Which steals men's eyes and women's souls amazeth.
 And for a woman wert thou first created,
 Till nature as she wrought thee fell a-doting,
 And by addition me of thee defeated,
 By adding one thing to my purpose nothing.
 But since she pricked thee out for women's pleasure,
 Mine be thy love and thy love's use their treasure.*

XL

*Take all my loves, my love, yea take them all,
 What hast thou then more than thou hadst before?
 No love, my love, that thou mayst true love call,
 All mine was thine, before thou hadst this more:
 Then if for my love, thou my love receivest,
 I cannot blame thee, for my love thou usest,
 But yet be blamed, if thou this self deceivest
 By wilful taste of what thy self refusest.
 I do forgive thy robbery gentle thief
 Although thou steal thee all my poverty:
 And yet love knows it is a greater grief*

med udåd gjort av hat, enn elskovssvik
Frivole sjarm, som skaper dyd av last:
Forbryt deg, men la vennskapet stå fast.

143

Som når en nidkjær husmor flyr i vei
i jakten på et bortrømt, fjærkledd kre,
og setter barnet ned, for i en fei
å bringe kreet hjem bak husets le,
mens ungen prøver å ta mor igjen,
og skriker etter en som bare ser
hvor rømlingen der foran flakser hen,
og ikke enser barnegråten mer;
slik flyr du etter den som unnflyr deg,
mens jeg, ditt barn, flyr langt bak begge to.
Men fanger du ditt håp, vend hjem til meg,
spill morens rolle, kyss meg og vær god.
Ja, skje din vilje! Snu deg dernest til
ditt barn som gråter sårt, og trøst din Will.

102

Min kjærlighet til deg forsterkes bare,
jeg elsker mer enn hva det ser ut som.
Men kjærligheten blir en handelsvare
hvis dens verdi forkynnes viden om.
Vår kjærlighet var ny og i sin vår
da jeg besang den stadig og med lyst,
slik nattergalen sine triller slår
før sommeren modner, og den selv blir tyst.
Vel er alt like deilig som den gang
den sorgfull sang til ro hver vårlig kveld,
men bøyd står nå hver kvist av heftig sang;
blir skjønnhet vanlig, mister den appell.
Og derfor tier jeg iblant, som den.
Min sang skal ikke trette deg, min venn.

29

Når aktelse og lykke svikter slik
at jeg står ensom, utstøtt og forgrått,
og himmelen er døv for mine skrik,
og jeg forbanner skjebnen jeg har fått –
og ønsker jeg var en med håp intakt,

*To bear love's wrong, than hate's known injury.
Lascivious grace, in whom all ill well shows,
Kill me with spites, yet we must not be foes.*

CXLIII

*Lo as a careful housewife runs to catch
One of her feathered creatures broke away,
Sets down her babe and makes all swift dispatch
In pursuit of the thing she would have stay:
Whilst her neglected child holds her in chase,
Cries to catch her whose busy care is bent,
To follow that which flies before her face:
Not prizing her poor infant's discontent;
So run'st thou after that which flies from thee,
Whilst I thy babe chase thee afar behind,
But if thou catch thy hope turn back to me:
And play the mother's part, kiss me, be kind.
So will I pray that thou mayst have thy Will,
If thou turn back and my loud crying still.*

CII

*My love is strengthened though more weak in seeming,
I love not less, though less the show appear,
That love is merchandized, whose rich esteeming,
The owner's tongue doth publish every where.
Our love was new, and then but in the spring,
When I was wont to greet it with my lays,
As Philomel in summer's front doth sing,
And stops her pipe in growth of riper days:
Not that the summer is less pleasant now
Than when her mournful hymns did hush the night,
But that wild music burdens every bough,
And sweets grown common lose their dear delight.
Therefore like her, I sometime hold my tongue:
Because I would not dull you with my song.*

XXIX

*When, in disgrace with Fortune and men's eyes,
I all alone beweeep my outcast state,
And trouble deaf heaven with my bootless cries,
And look upon my self and curse my fate,
Wishing me like to one more rich in hope,*

med trekk som ham og maken vennekrets,
 en mann med kunnskap, med talentets makt,
 for selv min glede gjør meg utilfreds –
 da, skjønt min selvforakt er mer enn stor,
 kan tanken på deg gjøre sjelen ny,
 så den som lerken stiger fra vår jord
 og synger sine hymner høyt mot sky.
 Så rik blir jeg ved kjærligheten din
 at ingen konges rang når opp mot min.

23

Som når aktøren i et skuespill,
 nervøs og uøvd, glemmer alt han vet,
 og som en firføtt skapning, gal og vill,
 blir sårbar i sin styrkes heftighet,
 slik glemmer jeg, fordi min tvil er vakt,
 å fremsi kjærlighet i fullendt språk,
 som om jeg bare svekkes av dens makt
 og bøyes av dens styrkes tunge åk.
 La mine vers da være talekunst,
 de stumme talsmenn hjertet mitt har valgt,
 som ber om kjærlighet og søker gunst
 langt mer enn tungen som vil utsi alt.
 Begrip de ord jeg stumt har sammenført:
 Med øyet kan min kjærlighet bli hørt.

144

To hjertevenner har jeg, og de kan
 som ånder gi meg lykke eller nød,
 den gode engel er en lyslett mann,
 den onde ånd en kvinne, sort av lød.
 Fordi hun vil forderve min person
 forleder hun min gode ånd, hun vil
 forgjøre denne helgen til demon:
 Hans renhet beiler hun begjærlig til.
 Hvorvidt min engel er blitt djevel nå
 skal være usagt, men min frykt er stor,
 for de fant sammen mens de lot meg gå.
 I hennes helvete han saktens bor.
 Å, uvisshet! Min tvil vil stå ved lag
 til hennes ild fordriver ham en dag.

*Featured like him, like him with friends possessed,
 Desiring this man's art, and that man's scope,
 With what I most enjoy contented least,
 Yet in these thoughts my self almost despising,
 Haply I think on thee and then my state,
 Like to the lark at break of day arising
 From sullen earth, sings hymns at heaven's gate,
 For thy sweet love remembered such wealth brings,
 That then I scorn to change my state with kings'.*

XXIII

*As an unperfect actor on the stage,
 Who with his fear is put besides his part,
 Or some fierce thing replete with too much rage,
 Whose strength's abundance weakens his own heart;
 So I for fear of trust, forget to say
 The perfect ceremony of love's rite,
 And in mine own love's strength seem to decay,
 O'er-charged with burden of mine own love's might:
 O let my looks be then the eloquence,
 And dumb presagers of my speaking breast,
 Who plead for love, and look for recompense,
 More than that tongue that more hath more expressed.
 O learn to read what silent love hath writ,
 To hear with eyes belongs to love's fine wit.*

CXLIV

*Two loves I have of comfort and despair,
 Which like two spirits do suggest me still,
 The better angel is a man right fair:
 The worser spirit a woman coloured ill.
 To win me soon to hell my female evil,
 Tempteth my better angel from my side,
 And would corrupt my saint to be a devil:
 Wooing his purity with her foul pride.
 And whether that my angel be turned fiend,
 Suspect I may, yet not directly tell,
 But being both from me both to each friend,
 I guess one angel in another's hell.
 Yet this shall I ne'er know but live in doubt,
 Till my bad angel fire my good one out.*

127

Sort fant man ikke pent i gamle dager,
 og var det pent, ble andre uttrykk brukt.
 Men nå står sort som skjønnhetens arvtager,
 og skam får dét som virkelig er smukt.
 Nå, når naturens makt er i hver hånd
 og stygt blir skjønt ved sminkens falske knep,
 har skjønnheten tapt navn og hjemstavnsbånd,
 den spottes og er blitt et tomt begrep.
 Min elskerinnes blick er ravnesort,
 som hennes bryn. En sorg bor der, den skyldes
 at skjønnhet altfor lett blir ettergjort –
 den ekte svertes, mens den falske hylles.
 Men hennes blick kler sorgen, så enhver
 må si at hun er slik sann skjønnhet er.

147

En feber er min kjærlighet, den vil
 så gjerne være smittekilden nær,
 i fortsatt sykdom blir den stadig til,
 og fremmer da et rastløst, sykt begjær.
 Forstanden, kjærlighetens lege, må
 ha gått fra meg som ikke etterkom
 dens råd til meg. Med død jeg lønnes nå
 for lyster som sa nei til legedom.
 Fortapt og uten hjelp fra min forstand
 blir jeg urolig, stadig mer forrykt,
 i ord og tanke lik en sinnssyk mann
 som søker sannhet, men som feiler stygt.
 For jeg har sverget du var lys og skjær,
 men nattlig, djevlesk sort er hva du er.

154

Den lille elskovsguden lå og sov
 ved fakkelen som hjerter tennes med.
 En flokk med nymfer, viet kyskhets lov,
 kom trippende. Og med en hånd så sped
 stjal piken som var vakrest ilden der,
 som varmer hjerter overalt. Og sånn
 ble han som hersker over hett begjær
 gjort harmløs mens han sov, ved jomfruhånd.
 Hun senket flammen i en kilde som
 nå evig varmes opp av elskovsglød,

CXXVII

*In the old age black was not counted fair,
 Or if it were it bore not beauty's name:
 But now is black beauty's successive heir,
 And beauty slandered with a bastard shame,
 For since each hand hath put on nature's power,
 Fairing the foul with art's false borrowed face,
 Sweet beauty hath no name, no holy bower,
 But is profaned, if not lives in disgrace.
 Therefore my mistress' eyes are raven-black,
 Her brow so suited, and they mourners seem,
 At such who not born fair no beauty lack,
 Slandering creation with a false esteem,
 Yet so they mourn becoming of their woe,
 That every tongue says beauty should look so.*

CXLVII

*My love is as a fever longing still
 For that which longer nurseth the disease,
 Feeding on that which doth preserve the ill,
 Th' uncertain sickly appetite to please:
 My reason the physician to my love,
 Angry that his prescriptions are not kept
 Hath left me, and I desperate now approve,
 Desire is death, which physic did except.
 Past cure I am, now reason is past care,
 And frantic-mad with evermore unrest,
 My thoughts and my discourse as mad men's are,
 At random from the truth vainly expressed.
 For I have sworn thee fair, and thought thee bright,
 Who art as black as hell, as dark as night.*

CLIV

*The little Love-god lying once asleep,
 Laid by his side his heart-inflaming brand,
 Whilst many nymphs that vowed chaste life to keep,
 Came tripping by, but in her maiden hand
 The fairest votary took up that fire,
 Which many legions of true hearts had warmed,
 And so the general of hot desire
 Was sleeping by a virgin hand disarmed.
 This brand she quenched in a cool well by,
 Which from Love's fire took heat perpetual,*

et bad hvor syke folk får legedom:
Jeg selv, min kvinnes trell, dro dit av nød.
Og fant at hjertets ild kan varme vann,
men vann kan ikke kjøle elskovsbrann.

66

Trett, lei av alt, ber jeg om fredfull død.
Her ser jeg tåper kle seg fikst og flott,
og sann verdi bli født til tiggernød,
og ærlig troskap bli brutalt forrådt,
og gyllen heder havne urett sted,
og jomfrudyd få horenavns forakt,
og feilfrihet bli gjort til spott og spe,
og kraft bli lammet av forkrøplet makt,
og kunst bli kneblet av en vedtatt stil,
og opplyst dumhet herske over vett,
og enkel sannhet bli kalt infantil,
og godhet bli en tjener for alt slett.
Trett, lei av verden, flyktet jeg fra den
om ikke den jeg elsker ble igjen.

113

Fra jeg forlot deg, bor mitt blikk i sinnet,
mens øyet som skal lede meg omkring
er delt i sin funksjon og delvis blindet,
det synes se, men ser slett ingenting.
Det bringer ingen bilder til min sjel
av fugl, av blomst, av former det har sett,
for i dets glimt har sinnet ingen del,
og blikkets egen fangst tar flukten lett.
For alt av stygt og pent det får å skue –
skjønnhet, en vanskapt kropp, hav eller fjell,
dag eller natt, en kråke eller due –
blir gjort til tegn som uttrykker ditt selv.
Helt fylt av deg, er alt hva sjelen kan
å kverve synet, mens den selv er sann.

107

Hverken min uro eller verdens sjel,
profetisk drømmende om skjebnens gang,
kan fri den kjærlighet jeg ble til del
fra Tiden, som vil inndra alt med tvang.
Skjønt månen ble formørket, holdt den stand;

*Growing a bath and healthful remedy,
For men diseased, but I my mistress' thrall,
Came there for cure and this by that I prove,
Love's fire heats water, water cools not love.*

LXVI

*Tired with all these for restful death I cry,
As to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimmed in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And gilded honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,
And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly, doctor-like, controlling skill,
And simple truth miscalled simplicity,
And captive good attending captain ill.
Tired with all these, from these would I be gone,
Save that to die, I leave my love alone.*

CXIII

*Since I left you, mine eye is in my mind,
And that which governs me to go about,
Doth part his function, and is partly blind,
Seems seeing, but effectually is out:
For it no form delivers to the heart
Of bird, of flower, or shape which it doth latch,
Of his quick objects hath the mind no part,
Nor his own vision holds what it doth catch:
For if it see the rud'st or gentlest sight,
The most sweet favour or deformed'st creature,
The mountain, or the sea, the day, or night:
The crow, or dove, it shapes them to your feature.
Incapable of more, replete with you,
My most true mind thus makes mine eye untrue.*

CVII

*Not mine own fears, nor the prophetic soul
Of the wide world, dreaming on things to come,
Can yet the lease of my true love control,
Supposed as forfeit to a confined doom.
The mortal moon hath her eclipse endured,*

nå spotter spåmenn egne spådomsord.
 Trygt troner alt som før lå uvisst an,
 med oljegrøner varsles fred på jord.
 Med vårens balsam blir min kjærlighet
 helt frisk og ny, selv Døden lyder meg,
 mitt dikt skal trosse Dødens majestet,
 mens den blant tause horder fryder seg.
 Ditt monument blir mine vers, min venn,
 når fyrstegravers malm er smuldret hen.

71

Gråt ikke lenger når jeg først er død
 enn du kan høre tunge klokker slå,
 med budskap om at jeg har sagt adjø
 til usselt liv, og bor blant ormer nå.
 Og leser du mitt dikt, så overse
 den hånd som skrev; jeg holder deg så kjær
 at før vil jeg bli glemt, ja heller dét
 enn at du sørger når jeg ikke er.
 Ja, hvis du ser på disse linjer da,
 når kanskje jeg er blandet opp med jord,
 så gjenta ikke navnet mitt, men la
 vår kjærlighet forsvinne uten spor,
 så ikke verden ser din sjelenød,
 og håner deg med meg når jeg er død.

44

Hvis kroppens trege stoff var tanke, bare,
 da kunne ingen avstand holdt meg her,
 tross rommets lover kunne jeg da fare
 fra verdens yttergrenser, dit du er.
 Ja, om jeg sto så fjernt som det går an
 fra deg på jorden: Lite gjorde dét,
 for tanken iler over sjø og land
 så snart den lengter mot sitt ønskested.
 Men tanken tyner meg, for ulik den
 kan ikke jeg fly milevidt til deg,
 i all min sorg jeg sleper tiden hen,
 for jord og vann er hva som rår i meg,
 to trege stoffer uten annet gagn
 enn tunge tårer, tegn på begges savn.

*And the sad augurs mock their own presage,
 Incertainties now crown themselves assured,
 And peace proclaims olives of endless age.
 Now with the drops of this most balmy time,
 My love looks fresh, and death to me subscribes,
 Since spite of him I'll live in this poor rhyme,
 While he insults o'er dull and speechless tribes.
 And thou in this shalt find thy monument,
 When tyrants' crests and tombs of brass are spent.*

LXXI

*No longer mourn for me when I am dead,
 Than you shall hear the surly sullen bell
 Give warning to the world that I am fled
 From this vile world with vilest worms to dwell:
 Nay if you read this line, remember not
 The hand that writ it, for I love you so,
 That I in your sweet thoughts would be forgot,
 If thinking on me then should make you woe.
 O if I say you look upon this verse,
 When I perhaps compounded am with clay,
 Do not so much as my poor name rehearse;
 But let your love even with my life decay.
 Lest the wise world should look into your moan,
 And mock you with me after I am gone.*

XLIV

*If the dull substance of my flesh were thought,
 Injurious distance should not stop my way,
 For then despite of space I would be brought,
 From limits far remote, where thou dost stay,
 No matter then although my foot did stand
 Upon the farthest earth removed from thee,
 For nimble thought can jump both sea and land,
 As soon as think the place where he would be.
 But ah, thought kills me that I am not thought
 To leap large lengths of miles when thou art gone,
 But that so much of earth and water wrought,
 I must attend time's leisure with my moan.
 Receiving naught by elements so slow,
 But heavy tears, badges of either's woe.*

129

Et tap av livskraft i et ras av skam
er lystens akt, og før sin akt er lyst
brutal, ustyrlig, grusom, rå og ram,
i stand til mened, drap og blodig dyst,
knapt følt med fryd før den må vekke hat,
blindt jaget, for å bli i neste stund
blindt avskydd, liksom svelget lokkemat
som gjør ham gal som tok den i sin munn;
i jakt og i erobring like gal
av det å ha, ha hatt, å ville få,
en fryd i nuet, siden – bitter kval,
først gledeshåp, en drøm straks etterpå.

Det vet enhver, men søker likevel
den himmel som er helvetporten selv.

87

Farvel! Du er for dyr for meg å eie,
og trolig vet du selv hva du er verd. t.
Din høye status sikrer deg fritt leie;
kontrakten som vi hadde, ender tvert.
Beholde deg? Det krever at du vil det.
Har jeg fortjent å motta slik en gave?
Jeg fikk den nok, men manglet grunnen til det,
og derfor må jeg oppgi eierkravet.
Du ga deg selv, men fattet knapt din klasse;
tok feil av meg med din favorisering.
Den store gaven jeg fikk lov å passe,
tar du tilbake etter ny vurdering.

Min var du lik en drøm som nå er svekket.
I søvnen var jeg konge, men ble vekket.

66

Trett, lei av alt, ber jeg om fredfull død.
Her ser jeg tåper kle seg fikst og flott,
og sann verdi bli født til tiggernød,
og ærlig troskap bli brutalt forrådt,
og gyllen heder havne urett sted,
og jomfrudyd få horenavns forakt,
og feilfrihet bli gjort til spott og spe,
og kraft bli lammet av forkrøplet makt,
og kunst bli kneblet av en vedtatt stil,
og opplyst dumhet herske over vett,

CXXIX

*Th' expense of spirit in a waste of shame
Is lost in action, until action, lust
Is perjured, murd'rous, bloody full of blame,
Savage, extreme, rude, cruel, not to trust,
Enjoyed no sonner but despised straight,
Past reason hunted, and no sooner had
Past reason hated as a swallowed bait,
On purpose laid to make the taker mad.
Mad in pursuit and in possession so,
Had, having, and in quest, to have extreme,
A bliss in proof and proved, a very woe,
Before a joy proposed behind a dream.*

*All this the world well knows yet none knows well,
To shun the heaven that leads men to this hell.*

LXXXVII

*Farewell! thou art too dear for my possessing,
And like enough thou know'st thy estimate,
The charter of thy worth gives thee releasing.
My bonds in thee are all determinate.
For how do I hold thee but by thy granting,
And for that riches where is my deserving?
The cause of this fair gift in me is wanting,
And so my patent back again is swerving.
Thy self thou gav'st, thy own worth then not knowing,
Or me to whom thou gav'st it, else mistaking,
So thy great gift upon misprision growing,
Comes home again, on better judgement making.*

*Thus have I had thee as a dream doth flatter,
In sleep a king, but waking no such matter.*

LXVI

*Tired with all these for restful death I cry,
As to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimmed in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And gilded honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,
And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly, doctor-like, controlling skill,*

og enkel sannhet bli kalt infantil,
og godhet bli en tjener for alt slett.
Trett, lei av verden, flyktet jeg fra den
om ikke den jeg elsker ble igjen.

Foto: Lesley Leslie-Spinks

Robert Wilson fra Waco i Texas er blant verdens fremste teaterregissører og visuelle kunstnere. Etter å ha utdannet seg ved University of Texas og Brooklyn's Pratt Institute, startet han på midten av 60-tallet det New York-baserte performance-kompaniet The Byrd Hoffman School of Byrds. Han laget etter hvert sine første signaturverk, inkludert *Deafman Glance* (1970) og *A Letter for Queen Victoria* (1974–1975), og sammen med Philip Glass skrev han den banebrytende operaen *Einstein on the Beach* i 1976. Wilson har samarbeidet med mange store forfattere og musikere, blant andre Heiner Müller, Tom Waits, Susan Sontag og Jessye Norman, og har også satt sitt særpreg på mesterverk som Brecht/Weills *Tolvskillingsoperaen*, Debussys *Pelleas og Melisande* og Goethes *Faust*. For arbeidet sitt har Wilson mottatt en rekke priser og utmerkelser, blant annet en Pulitzerpris-nominasjon, Venezia-biennalens «Gulløven» og åtte æresdoktorgrader. Robert Wilson er også grunnlegger og kunstnerisk leder av kunstlaboratoriet The Watermill Center i Water Mill, New York.

Rufus Wainwright ble født i New York i 1973, og vokste opp i Canada. Han tok sin første pianotime da han var seks år, og da han var 13 optrådte han i bandet McGarrigle Sisters and Family sammen med sin mor, søster og tante. Som 14-åring ble han kåret til Canadas beste unge musiker, og senere har

*And simple truth miscalled simplicity,
And captive good attending captain ill.
Tired with all these, from these would I be gone,
Save that to die, I leave my love alone.*

Robert Wilson, born in Waco, Texas, is among the world's foremost theatre and visual artists. After being educated at the University of Texas and Brooklyn's Pratt Institute, Wilson founded the New York-based performance collective The Byrd Hoffman School of Byrds in the mid-1960s, and developed his first signature works, including *Deafman Glance* (1970) and *A Letter for Queen Victoria* (1974–1975). With Philip Glass, he wrote the seminal opera *Einstein on the Beach* (1976). Wilson's artistic collaborators include many writers and musicians such as Heiner Müller, Tom Waits, Susan Sontag and Jessye Norman. He has also left his imprint on masterworks such as Brecht/Weill's *Threepenny Opera*, Debussy's *Pelleas et Melisande* and Goethe's *Faust*. Wilson has been honoured with numerous awards for excellence, including a Pulitzer Prize nomination and the Golden Lion on of the Venice Biennale, and holds eight Honorary Doctorate degrees. Wilson is the founder and Artistic Director of The Watermill Center, a laboratory for the Arts in Water Mill, New York.

Rufus Wainwright, born in 1973 in New York and Montreal-raised, had his first piano lesson at the age of six, and at 13 he appeared in the band McGarrigle Sisters and Family with his mother, sister, and aunt. At the age of 14 he was awarded Canada's Best Young Musician and he has since received Juno

han mottatt den kanadiske Juno-prisen for beste alternative album. Wainwright har gitt ut syv studioalbum, tre DVD-er og tre live-album, og ble Grammy-nominert for live-albumet *Rufus does Judy*, som ble spilt inn i Carnegie Hall i 2006. Han har samarbeidet med artister som Elton John, David Byrne, Boy George, Joni Mitchell, Pet Shop Boys, Burt Bacharach, Robbie Williams og produsent Mark Ronson, for å nevne noen. Hans første opera, kritikerroste *Prima Donna*, hadde premiere på Manchester International Festival i juli 2009. Wainwrights andre opera, om den romerske keiseren Hadrian og Antinous, urfremføres i Toronto i 2018, og er skrevet som bestillingsverk for the Canadian Opera Company.

Jacques Reynaud, født i Milano i 1960, er en mote- og kostymedesigner med franske og italienske aner. Etter videregående gikk han på universitet i New York, og har jobbet i USA og Europa. Hans første produksjon var Luca Ronconis iscenesettelse av *Peer Gynt*. Han har jobbet for Teatro alla Scala i Milano, Salzburg-festivalen og Lyric Opera of Chicago. I 2007 designet han kostymer til Brochs *Out of the air* på Piccolo Teatro di Milano. Reynaud har i en årrekke jobbet med Robert Wilson på en rekke stykker og operaer, og har ikke minst gjort kostymedesign på alle Wilsons produksjoner hos Berlinerensemblet.

Ann-Christin Rommen er utdannet innen teater, film og TV-teknologi fra universitetet i Köln i hjemlandet Tyskland. Hun jobbet så som regiassistent på Köln Teater, og begynte å jobbe med Robert Wilson på *CIVIL warS* i 1984. Siden har hun vært medregissør på over 40 Wilson-produksjoner. Andre høydepunkter er den rumenske premieren på Heiner Müllers *Hamletmachine*, og *Drifting and Tilting – Songs by Scott Walker* på Barbican Centre i London. Hun har også jobbet med samtidansensemblet Condanza. Rommen var regiassistent for Robert Wilson på Berlinerensemblets forestillinger *Leonce and Lena*, *Tolvskillingsoperaen*, *Lulu*, *Peter Pan*, *Faust I + II* og *Endgame*. I tillegg har hun vist egne produksjoner i Europa, Asia og Australia. Hun har siden 2007 undervist på Akademi for scenekunst i Fredrikstad, og var i 2012 kunstnerisk leder for levende kunst-utstillingen *12 Rooms* på Museum Folkwang under Ruhr-triennalen.

Awards for Best Alternative Album. He has released seven studio albums, three DVDs, and three live albums. His live album Rufus Does Judy, recorded at Carnegie Hall in 2006, was nominated for a Grammy. Musically Wainwright has collaborated with artists including Elton John, David Byrne, Boy George, Joni Mitchell, Pet Shop Boys, Burt Bacharach, Robbie Williams, and producer Mark Ronson. His much-acclaimed first opera, titled Prima Donna, premiered at the Manchester International Festival in July 2009. The Canadian Opera Company commissioned Wainwright's second opera about Roman Emperor Hadrian and Antinous to premiere in October 2018 in Toronto.

Jacques Reynaud, born in Milan in 1960, is a fashion and costume designer of French and Italian descent. After high school, he attended university in New York and worked in the US and Europe. His first production was *Peer Gynt*, staged by Luca Ronconi. After that, he worked at the Teatro alla Scala in Milan, the Salzburg Festival and the Lyric Opera of Chicago. In 2007, he designed costumes for Broch's *Out of the Air* at the Piccolo Teatro di Milano. He has worked with Robert Wilson on numerous plays and operas for many years, last but not least designing costumes for all his productions at the Berliner Ensemble.

Ann-Christin Rommen studied theatre, film, and television sciences at the University of Cologne in her home country Germany. She first worked as assistant director at the Cologne Theatre, and started working with Robert Wilson on the *CIVIL warS* in 1984. Since then she has been co-director for more than 40 Wilson productions. Other highlights include the Romanian premiere of Heiner Müller's *Hamletmachine*, and *Drifting and Tilting – Songs by Scott Walker* at the Barbican Centre in London. She has also worked with the contemporary dance ensemble Condanza. At the Berliner Ensemble she has been assistant director for Robert Wilson's *Leonce and Lena*, *The Threepenny Opera*, *Lulu*, *Peter Pan*, *Faust I + II* and *Endgame*. Furthermore, she has presented her own productions in Europe, Asia and Australia. Since 2007 she has taught at the Norwegian Theatre Academy in Fredrikstad. At the 2012 Ruhr-triennale she was the artistic director for the live art exhibition *12 Rooms* at Museum Folkwang.

Jutta Ferbers er født i Köln i Tyskland i 1957. Sin første jobb som dramaturg hadde hun i Landshut, før hun begynte på Schauspielhaus Bochum i 1983. Etter hvert flyttet hun utenlands og jobbet med Shakespeares *Richard III*, Bernhards *Heroes' Square* og flere premierer av Peter Handke på Burgtheater i Wien. Ferbers har i tillegg undervist på Academy of Visual art i Wien, oversatt stykker av Shakespeare og Marlowe, og samarbeidet med Thomas Brasch på *Richard II* og *Richard III*. Hun har vært ansatt i ledelsen og som dramaturg hos Berlinerensemblet siden 1999, og har samarbeidet med Robert Wilson på hans produksjoner med ensemblet, inkludert *Leonce and Lena*, *Tolvskillingsoperaen*, *Lulu*, *Peter Pan* og *Faust I + II*.

Teaterkompaniet **Berliner Ensemble** ble grunnlagt i 1949 av Bertolt Brecht og hans kone, skuespiller Helene Weigel. Nåværende kunstnerisk leder er Claus Peymann, som siden september 1999 har samlet skuespillere og regissører som Robert Wilson, Peter Stein, Peter Zadek, Katharina Thalbach and Leander Haußmann på teateret. Det er samtidsteater som ligger ensemblets hjerte nærmest, men de setter også opp nye versjoner av klassiske stykker. På repertoaret står stykker av Shakespeare, Tsjekhov, Beckett, og Gotthold Ephraim Lessing, og en rekke verker av Bertolt Brecht. I 2015/2016-sesongen besøkte mer enn 210 000 publikummere Berlinerensemblets 655 forestillinger, og ble dermed det mest besøkte repertoarteateret i Tyskland. Denne sommeren avsluttes Claus Peymanns ledelse og arbeidet for mange av ensemblets skuespillere og ansatte. De senere årene har regissør Robert Wilson jobbet med Berlinerensemblet. Hans versjon av *Shakespeares sonetter* med musikk av Rufus Wainwright hadde premiere i 2009, og har siden blitt spilt blant annet i Frankrike, Italia, Romania, Sør-Korea, Tyskland og USA.

Jutta Ferbers was born in Cologne in 1957. She had her first position as a dramaturge in Landshut, Germany, then from 1983 at the Schauspielhaus Bochum. After moving to the Burgtheater Vienna in 1986, she worked on Shakespeare's *Richard III*, Bernhard's *Heroes' Square* and several premieres of plays by Peter Handke. She has been a lecturer at the Academy of Visual Arts in Vienna, translated plays by Shakespeare and Marlowe, and collaborated on *Richard II* and *Richard III* with Thomas Brasch. Since 1999 she has been dramaturge and member of the directorate at the Berliner Ensemble. She has collaborated with Robert Wilson on his productions at the Berliner Ensemble, including *Leonce and Lena*, *The Threepenny Opera*, *Lulu*, *Peter Pan* and *Faust I + II*.

The **Berliner Ensemble** theatre company was founded by Bertolt Brecht and his wife, actress Helene Weigel, in 1949. Its current Artistic Director is Claus Peymann, and has since September 1999 united actors and directors including Robert Wilson, Peter Stein, Peter Zadek, Katharina Thalbach and Leander Haußmann. At the heart of the Berliner Ensemble's work today is contemporary theatre, but it also performs modern interpretations of classics. The repertoire comprises plays by Shakespeare, Chekhov, Beckett and Gotthold Ephraim Lessing, and a range of plays by Bertolt Brecht. In the season 2015/2016, more than 210.000 people attended the Berliner Ensemble's 655 performances, making it the most frequented repertory theatre in Germany. The directorship of Claus Peymann and the engagement of many actors and employees is ending this summer. In recent years, director Robert Wilson has worked at the Berliner Ensemble. His production of Shakespeare's *Sonnets*, with music by Rufus Wainwright, opened in 2009 and has been performed in France, Italy, Romania, South Korea, Germany, USA and elsewhere.

24. MAI — 07. JUNI
2017

FESTSPILLENE
I BERGEN

SE MER
WWW.FIB.NO

Del din opplevelse!

#festspillene17

Festspillene i Bergen er på Facebook, Instagram,
Snapchat og Twitter.

festspilleneibergen

@festspillene

@festspillene

festspillene

Under 30?

Er du under 30 år betaler du maks kr 150,- per billett.
På familiearrangement er det egne priser for barn.

BALANSEKUNST

I DNV GL er vi opptatt av sikkerhet, kvalitet og integritet. Våre ansatte jobber hver dag mot et felles mål: En sikker og bærekraftig fremtid. Vår rolle består ofte i å balansere næringslivets og samfunnets interesser – i hele verden. Vi kaller det balansekunst.

Vårt samarbeid med Festspillene, en av Norges ypperste og mest internasjonale kulturinstitusjoner, understøtter nettopp denne forpliktelsen overfor samfunnet. For kultur og samfunn går hånd i hånd.

Derfor er vi stolt hovedsamarbeidspartner for Festspillene i Bergen.

Lær mer om oss på www.dnvgl.com

